Вх. № ЧР-03-382/15.10.2024 г.

СТАНОВИЩЕ

От

проф. д.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, катедра „Психология“,
научното направление на последната ми хабилитация „Психология“

върху

научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност професор, в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, по професионално направление 3.2. Психология (Психология на ранното детство)за нуждите на секция „Психология на развитието и здравето“ при ИИНЧ - БАН, обявен в ДВ бр. 58 от 09.07.2024 г. , с кандидат доц. д-р Мария Петрова Трифонова.

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

1. Оценка на монографичния труд, творчески изяви или други публикации, съответстващи по обем и цялостност на монографичен труд, включваща оценка на научните и научноприложните приноси на автора.

Оценката на монографичния труд на Мария Атанасова-Трифонова „Движение и проучване на света от детето (от раждането до първата година)“ показва значителни научни, научно-приложни и методически приноси. **Научни приноси**: Авторът предлага нови емпирични изследвания на връзките между двигателните постижения и проучващата активност при деца до 12 месеца. Изведени са модели на взаимодействие между тези аспекти на ранното развитие, които са приложими в научните изследвания и интервенции, особено в контекста на атипично развитие. **Научно-приложни приноси**: Авторът демонстрира важността на подхода на развитийните каскади за разбиране на връзките между двигателното и когнитивното развитие на децата, като този подход е приложен в конкретни изследователски проекти и е доказана неговата валидност. **Приложни приноси**: Трудът дава насоки за разработване на интервенционни програми, като разглежда как двигателното развитие може да бъде използвано като инструмент за стимулиране на когнитивното и езиковото развитие. **Методически приноси**: Трудът предлага новаторска методология за изучаване на проучващото поведение и двигателните умения при малките деца, което включва дългосрочни наблюдения и експериментални изследвания, които могат да се използват и в бъдещи изследвания в областта на детското развитие.

Публикациите на доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова, както са представени в документите, демонстрират значителен принос в различни направления на психологията, свързани с детското развитие и образователната среда. Основни области, в които публикациите правят съществени приноси, включват: **Изследване на качеството на образователната среда** в детските градини, с особен фокус върху приобщаващото образование, като са изследвани фактори като броя на децата в групи и професионалния опит на учителите. **Проучване на социално-емоционалното и когнитивното развитие на децата**, включително изследвания върху имитацията на действия и нейното влияние върху езиковото развитие на децата. **Психометрични изследвания**, включващи валидизация на скрининг тестове за оценка на развитието на тригодишни деца, което предоставя надеждни инструменти за ранна интервенция. **Теоретични и емпирични изследвания върху категоризацията в ранна детска възраст** и биологичното

познание на децата. Публикациите демонстрират балансиран подход между теоретичните изследвания и приложните аспекти, които могат да се използват за подобряване на педагогическите и диагностични практики в детската психология.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации (творчески изяви), направени след назначаването на академичната длъжност академичната длъжност „доцент“. Тя включва и оценка на изискването за рецензираност на изданията.

Оценката на публикациите и творческите изяви на доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова, направени след нейното назначаване на длъжността „доцент“, показва значителни приноси както в научната област, така и в приложната практика. **Научни приноси**: Публикациите демонстрират задълбочено изследване на когнитивното и социално-емоционалното развитие на децата, както и тяхната проучвателна активност. Включени са емпирични изследвания, които разглеждат връзката между двигателното и когнитивното развитие на децата до 12 месеца, както и фактори, влияещи върху това развитие като социалната среда и родителската подкрепа. **Научно-приложни приноси**: Публикациите разглеждат и значими теми, свързани с оценка на качеството на образователната среда и приобщаващото образование в детските градини, като се правят препоръки за подобряване на педагогическите практики и структуриране на учебната среда. **Методически приноси**: Трудовете включват разработването и адаптацията на нови методи за измерване на психологически конструкти, като например скрининг тестове за ранна оценка на развитието при деца, които имат важна роля в ранната диагностика и интервенция. **Оценка на рецензираните издания**: По отношение на рецензираните издания, основните публикации са публикувани в международни и национални научни списания, които са рецензирани. Това свидетелства за валидността на изследванията и качеството на представените резултати. Например, публикации в „European Journal of Special Needs Education“ и „International Journal of Early Years Education“ са част от рецензирани научни списания с международно признание.

В обобщение, приносите в областта на детската психология, педагогическата практика и методологията на изследванията в публикациите след назначаването на длъжността „доцент“ на доц. д-р Атанасова-Трифонова отразяват висока научна и практическа стойност, както и удовлетворяване на изискванията за рецензираност на изданията.

3. Цитиране от други автори.

Според предоставената справка за цитирания, научните публикации на доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова са цитирани в редица научни издания, както в международни, така и в национални публикации:

1. **Цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни**:
   - Публикация: *Trifonova, M.P. (2022). Quality of education and care in kindergartens and their readiness for inclusive education in Bulgaria* е цитирана от:
     - Mithans et al. (2023) в *Journal Didactica Slovenica - Pedagoška obzorja*.
     - Scanlon et al. (2022) в *European Early Childhood Education Research Journal*(Справка_цитирания_Трифо…).
   - Публикация: *Trifonova, M., Peneva, L. (2021). Exploring the quality of early childhood education and care environment in Bulgarian kindergartens* е цитирана от:
     - Czepil et al. (2023) в *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*(Справка_цитирания_Трифо…).
2. **Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране**:

- Публикация: *Трифонова, М. (2001). Конструкцията на числото в концепцията на Ж. Пиаже в контекста на съвременните когнитивно-психологични модели* е цитирана в трудове на Замфиров (2019), както и от други автори, изследващи когнитивното развитие при децата(Справка_цитирания_Трифо…).
- Публикация: *Атанасова-Трифонова и др. (2015). Развитие и учене в ранното детство* е цитирана в трудове на Кръстева (2024) и Ужиканова (2021) (Справка_цитирания_Трифо…).

3. **Цитирания в нереферирани списания с научно рецензиране**:

- Публикация: *Атанасова-Трифонова и др. Стандарти за ранно детско развитие и учене* е цитирана от Андонова (2023) и Цочева-Генчева (2022) (Справка_цитирания_Трифо…).

Тези цитирания показват значимостта на научните приноси на доц. д-р Трифонова в областта на ранното детско развитие и образованието.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката. Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова е участвала в множество изследователски и творчески проекти, като ръководител и участник, чиито резултати имат значително приложение в практиката:

1. **Възрастова валидизация на стандартите за ранно детско развитие (2012-2014, договор с УНИЦЕФ)**: Проектът се фокусира върху разработване на стандарти за ранно детско развитие, които са били използвани за подобряване на образователните програми и оценка на развитието на деца в предучилищна възраст. Тези стандарти са прилагани в практиката за диагностика и интервенция в ранното детство.
2. **Избор на скрининг тест и обучение на логопеди и психолози (2013, МОН)**: Целта на този проект е разработването и внедряването на скрининг тестове за оценка на езикови и когнитивни проблеми при малки деца. Обучението на логопеди и психолози допринася за по-ефективното откриване на проблеми в развитието и за ранна интервенция.
3. **Анализ на нагласите на учителите и оценка на качеството на образователната среда (2016-2017, УНИЦЕФ и МОН)**: Този проект осигурява базисна информация за прилагане на интервенции за приобщаващо образование. Резултатите от проекта се използват за подобряване на условията в детските градини, като целят осигуряване на равни възможности за деца със специални потребности.
4. **Скрининг тест за тригодишни деца (2018, договор с УНИЦЕФ)**: Разработването на кратка форма на скрининг тест за тригодишни деца осигурява ефективен инструмент за идентифициране на рискове в развитието на децата. Този тест е приложим в детските градини за ранно откриване на когнитивни и обучителни затруднения, като подпомага процеса на ранна интервенция.
5. **Проект „Активно приобщаване в системата на предучилищното образование“ (2019, МОН)**: Този проект се фокусира върху включването на деца от уязвими групи в предучилищното образование. Резултатите са приложени за подобряване на приобщаващото образование и осигуряване на по-голяма подкрепа за децата в риск.

В заключение, участието на доц. д-р Трифонова в тези изследователски и творчески проекти е довело до разработването на ценни методологии и инструменти, които са широко приложими в практиката на ранното детско развитие, диагностика и образование.

Научен принос, оригиналност на представените трудове и достоверност на представените научни данни. Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова декларира, че представените научни трудове, данни и резултати, включени в процедурата за професор,

са **оригинални** и не са заемствани от други изследвания или публикации, в които тя не е участвала. Освен това, тя потвърждава достоверността на представената информация в документите и публикациите, както и че те са изготвени съобразно академичните стандарти. **Научен принос**: Трудовете на доц. Трифонова имат значителен принос в областта на психологията на ранното детство, приобщаващото образование и когнитивното развитие. Тя разработва нови модели и методи за оценка на развитието на децата, които имат пряко приложение в образователната и диагностичната практика. **Оригиналност**: Изследванията й се фокусират върху връзките между двигателните и когнитивните постижения на децата, прилагането на концепции като теориите на Жан Пиаже в съвременната практика, и развиването на скрининг тестове за ранна диагностика на обучителни затруднения. Тези изследвания се отличават с новаторски подход и методология. **Достоверност на научните данни**: Всички представени данни са събрани чрез емпирични изследвания, проведени в съответствие с научните методологии. Резултатите са публикувани в рецензирани издания, което гарантира тяхната валидност и надеждност.

II. Учебна и преподавателска дейност.

Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова има дългогодишен опит в преподавателската дейност, свързана с психологията на детското развитие и когнитивната психология, както в България, така и в международен контекст.

Преподавателска дейност:

1. **Нов Български университет (2004 - 2019)**: Доц. Трифонова е хоноруван преподавател, като води курсове по:
   - **Cognitive Development** (Когнитивно развитие)
   - **Children's Theories of the World and Conceptual Change** (Детските теории за света и концептуалните промени)
   - **Dynamic System Approach in Developmental Psychology** (Динамичният системен подход в психологията на развитието).
2. **Югозападен университет „Неофит Рилски“ (1991 - 1993)**: Водила е курсове по:
   - **Увод в психологията**
   - **Когнитивна психология**.
3. **Участие в обучението на специалисти**: Доц. Трифонова е участвала в обучения на педагогически специалисти и психолози за използване на скрининг тестове за диагностика на деца в предучилищна възраст. Обученията включват ранно откриване на рискове в развитието и обучителни затруднения, като тези обучения са проведени в рамките на различни проекти, финансирани от Министерството на образованието и УНИЦЕФ.
4. **Ръководство на докторанти**: Като ръководител на департамент „Психология“ в Института за изследване на населението и човека към БАН, доц. Трифонова ръководи докторанти, които разработват дисертации в областта на когнитивната и детската психология. Например, през периода 2020-2024 г. съвместно с доц. д-р Г. Петков ръководи докторантурата на Радостина Стоянова-Ширяев.

Учебни материали и публикации: Доц. Трифонова е автор на редица публикации и учебни материали, които допринасят за обучението на студенти и специалисти в областта на психологията на ранното детско развитие. Някои от тях включват:

- „Движение и проучване на света от детето“ (2024)
- „Ранна скринингова оценка и насоки за стимулиране развитието на тригодишните деца“ (2023)

- „Изследване на психометричните свойства на скрининг теста за тригодишни деца“ (2021).

В заключение, учебната и преподавателската дейност на доц. Трифонова е значима както в академичната сфера, така и в практическата подготовка на специалисти, ангажирани с детското развитие и приобщаващото образование.

III. Административна и обществена дейност.

Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова има значителен опит в **административната и обществена дейност**:

Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова е **ръководител на департамент „Психология“** в БАН и **секция „Психология на развитието и здравето**". Участва в научни проекти с УНИЦЕФ и МОН. Член е на **Дружеството на психолозите в България** и активно участва в научни конференции и обществени инициативи, свързани с психологията и образованието.Тези дейности демонстрират нейната активна роля както в академичната сфера, така и в обществения живот.

IV. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова е изпълнила всички изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в областта на психологията. Отговарят на минималните изисквания за заемане на съответната длъжност. Представените документи включват:

- Монографичен труд.
- Списък с публикации, цитирания и научно-приложни резултати.
- Документи, удостоверяващи изпълнение на минималните изисквания на БАН.
- Декларация за оригиналност и достоверност на научните данни.

V. Лични впечатления от кандидата (ако има такива).

Компетентен, ангажиран и доказан експерт в детската психология. Ръководител с организаторски умения, ръководи департамент в БАН. Отговорен, с висок академичен стандарт и стриктно спазване на научната етика.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата.

Доц. д-р Мария Петрова Трифонова има значими научни постижения в областта на детската психология, с фокус върху приобщаващото образование и ранната диагностика. Нейните изследвания и разработки на скрининг тестове имат широко приложение в практиката. Ръководи успешни проекти с международни партньори и е признат за приноса си в научната общност.

Заключение

Давам своята положителна оценка за академичната дейност на кандидата и предложение за допускането на доц. д-р Мария Петрова Трифонова до избор от академичен съвет.

Дата 14.10.2024 г.

Подпис ……
проф. д.н. Майяна Митевска